

МІЖГАЛУЗЕВІ ТЕРМІНИ В ТЕРМІНОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ СФЕРИ КІНО

У статті розглянуто особливості функціонування міжгалузевих термінів у термінологічній системі української кіногалузі. Використання міжгалузевих термінів у кінодискурсі зумовлене тим, що лексика сфери кіно є неоднорідною щодо професійного походження й уживання. Виявлено природу і специфіку функціонування таких міжгалузевих терміноодиниць на матеріалі кінематографічних рецензій, кінооглядів і критичних статей українських електронних кінопорталів. Визначено сфери, що є донорськими для міжгалузевих кінотермінів.

Ключові слова: український кінодискурс, кінотермінологія, українські кінопортали, міжгалузеві терміни, кіномистецтво.

Исаенко О.В. Междотраслевые термины в терминологической системе украинской сферы кино. В статье рассмотрены особенности функционирования междотраслевых терминов в терминологической системе украинской сферы кино. Использование междотраслевых терминов в кинодискурсе обусловлено тем, что лексика сферы кино является неоднородной с точки зрения профессионального происхождения и использования. Выявлены природа и специфика функционирования таких междотраслевых терминов на материале кинематографических рецензий, кинообзоров и критических статей украинских электронных кинопорталов. Определены сферы, которые являются донорскими для междотраслевых терминов.

Ключевые слова: украинский кинодискурс, кинотерминология, украинские кинопорталы, междотраслевые термины, киноискусство.

Isaienko O.V. Intersectoral terms in the system of Ukrainian film terms. The article deals with the lexical units from the field of cinematography from the point of view of their intersectoral usage on the basis of Ukrainian film terms system. One of the peculiar features of terminology is the functioning of its units in different scientific, cultural and social fields. The appearance of terms which are used in different term systems is explained by the fact, that a term as a component of lexical semantic system changes and develops its peculiarities as well as the language is constantly in motions enriching its lexical structure under the influence of different factors. The vocabulary of the film terms is integrated and dissimilar, because its terms interact with terms of the other fields of scientific knowledge and are borrowed from the other term systems so that they obtain absolutely new meanings or preserve the original meanings as well but changing the sphere of usage. The specific character of the film terms and their functioning in Ukrainian language has been identified on the material of film reviews and critical articles taken from the national Ukrainian film portals.

Key words: Ukrainian film discourse, film terminology, Ukrainian film portals, intersectoral terms, cinematography.

Характерною рисою сучасної термінології є функціонування її лексико-семантичних одиниць у різних сферах суспільного буття. Виникнення міжгалузевих термінів пояснюється тим, що термін як компонент певної професійної лексико-семантичної системи є динамічною одиницею, як загалом і сама мова, що постійно перебуває в русі, змінюючи свій лексичний склад під впливом різних інтра- та екстралінгвальних факторів. До них належать загальні тенденції до інтеграції галузевих парадигм, створення ширших інформаційних контекстів, у яких органічно синтезовано мовностилістичні

ресурси з різних терміносистем. Термін може бути трансплантований в іншу галузеву метамову з огляду на його семантичну відповідність певній професійній комунікації, унаслідок закріплення в якій термін набуває ознак міжгалузевої терміноодиниці. Вивчення особливостей функціонування міжгалузевих термінів вважаємо актуальним лінгвістичним завданням з огляду на суголосні часові процеси в розвиткові української мови.

У системі спеціальної лексики сфери кіно функціонують терміни, які належать і до інших терміносистем наукового чи суспільного знання, тож це явище потребує докладного вивчення в контексті обраної нами теми дослідження.

Мета статті – визначити специфіку функціонування міжгалузевих термінів у терміносистемі сфери кіно. Це передбачає розв'язання таких завдань: виявити загальні ознаки міжгалузевих кінотермінів; простежити використання міжгалузевих термінів у різних жанрах кінодискурсу; визначити основні сфери використання термінів, що є спільними для декількох галузей, зокрема, кіно, література, театр. Матеріалом для здійсненого аналізу стали статті й пости, розміщені на Національному кінопорталі «KINO-KOLO» (електронний ресурс).

Докладно вивчаючи проблеми термінознавства, В.М. Лейчик виділяє терміни категорій, загальнонаукові й загальнотехнічні терміни, міжгалузеві й спеціальні терміни. Дослідник підкреслює, що питання типології термінів виключає певний ізоморфізм, адже мовна форма має певну незалежність від поняттєвого змісту. Звертаючись до загальнонаукових і міжгалузевих терміноодиниць, В.М. Лейчик звертає увагу на те, що семантика цих груп термінів може видозмінюватися в кожній окремій галузі знань, набуваючи специфічних додаткових елементів значення [5: 90].

Досліджуючи ресурси української термінології, М.О Вакуленко також виділяє міжгалузеві терміни серед інших класів термінів, звертаючи увагу на те, що термін, хоч і може бути зрозумілим незалежно від контексту, ізольовано зазвичай не вживається, а контекст завжди попереджає його неоднозначне тлумачення [2: 31]. О.О. Реформатський відзначав можливість багатозначності терміна поза межами певної термінологічної системи, називаючи такі терміни загальними термінами суміжних наук [12: 47].

На думку О.О. Суперанської, міжгалузеві терміни належать до різних термінологічних полів і різних підсистем мови, а в загальній лексиці, де ці значення співіснують, слова, подібні наведеним, виступають як багатозначні [12: 48]. Отже, для спеціальної лексики співвіднесеність із полем використання є особливо важливою.

Лексика сфери кіно є інтегрованою й неоднорідною, оскільки її терміни взаємодіють із термінами інших сфер наукових знань і запозичуються з різних терміносистем, набуваючи як абсолютно нових значень, так і зберігаючи первісні, але змінюючи сферу функціонування.

Розглянемо терміни, які є одиницями не тільки кінематографічного дискурсу, а й інших сфер, що зумовлене їхньою семантичною співвіднесеністю з конкретною професійною ситуацією, явищем, процесом у сфері кіно.

Амплуа – «відносно стійкі типи ролей, які відповідають віку, зовнішності й стилю гри актора; трагік, комік, герой – коханець, субретка, інженю, трагедист, резонер та ін.» [7: 7]. Наприклад: *Після кількох вдало зіграних ролей негідників, за актором міцно закріпилося амплуа негатиного персонажа: його фільмографія просто-таки рясніє образами різноманітних злодіїв, убивць, шпигунів, піратів тощо* [8]. Театральний термін, що перейшов і до сфери кіно, окрім того, у тлумачному словнику української мови має значення «певне коло занять» [1].

Блокбастер – «гостросюжетний високобюджетний фільм із гучною рекламною кампанією, яка покликана забезпечити йому касовий успіх» [7: 11]. Наприклад: *Утім, більшість кіноглядачів сприймає «Людей Ікс» як черговий блокбастер зі спецефектами та купою відомих акторів* [8]. Термін увійшов в ужиток у Великобританії після Другої світової війни й позначав популярну театральну виставу [13], а згодом почав використовуватися й у літературі, номінуючи блокбастерами успішні книжки [14].

Кітч – «принцип формування естетичного об'єкта в галузі “масової культури”, що потурає масовим уявленням про красу, зокрема в кіно, й означає цілеспрямовану обробку естетичного матеріалу згідно з потребами масового смаку й масової моди» [7: 24]. Наприклад: *Кордони, які розмежовували мистецтво і кітч, нині повністю стерті. І справді, відстань від угарного аматорського трешу до комерційно успішних горорів така ж близька, як від «Іванків» і до найновіших фестивальних хітів* [8]. У словнику культурологічних термінів української та зарубіжної культури під авторством В.М. Зотова, А.В. Клімачової, В.О. Тарана кітч визначається як «специфічне культурне явище, що належить до низинних проявів масової культури» [3: 127] й використовується в мистецтві загалом, отже, приклади кітчу є в кіно, театрі, літературі, музиці, живописі, архітектурі та інших сферах.

Детектив – «фільм, основу сюжету якого складає розслідування злочину, зазвичай убивства; часто детективний фільм є екранізацією літературного твору» [7: 150]. Наприклад: *Який же детектив – без погоні, навіть якщо слідство ведеться у галактичних вимірах* [8]. У літературознавстві, як донорській галузевій сфері, детектив визначено різновидом пригодницької літератури; у детективних творах розкривається певна таємниця, пов'язана зі злочином [6: 188].

Музикл – «жанр, основу якого складають спів і хореографічні номери, що становлять єдине ціле й поєднані єдиним художнім задумом» [7: 171]. Наприклад: *Отже, на нас чекає безсмертний музикл 1954-го року «Сім наречених для семи братів», що органічно поєднує пісні, танці та сюжет* [8]. Базовим професійним простором для цього мистецтвознавчого терміна є театральний дискурс, де музиклом називається одна з форм музично-драматичного театру, що існує разом із драмою, оперою і балетом [4: 363].

Трилер – «жанр фільмів із напруженим сюжетом, де розповідь ведеться зазвичай від особи жертви чи злочинця й при цьому використовують різні засоби для виклику занепокоєння в глядача» [7: 194]. Наприклад: *За жанром ця картина є трилером, причому доволі жорстоким і кривавим, адже йдеться*

про серійного вбивцю, який цинічно переслідує і вбиває молодих жінок [8]. Окрім сфери кіно, трилер, насамперед, пов'язується з літературою, А.С. Охріменко зазначає, що трилер є близьким до пригодницьких жанрів і поєднує в собі риси готичного роману, детективу, авантюрного роману, а також проблемної психологічної прози. [11: 395].

Дистриб'ютор – «власник ліцензії на прокат кінотворів – важлива ланка просування кінокартин від виробника (студій) до споживача (кінотеатрів, телемереж, відеоринків тощо)» [7: 258]. Наприклад: *Звичайно, якщо в прокаті з'являється хітовий фільм на кшталт «Володаря каблучок» чи «Матриці», він демонструватиметься першим екраном по всіх провідних кінотеатрах, незалежно від того, хто є його дистриб'ютором* [8]. Основою функціонування цього терміна в професійній кінокомунікації є його семантичне наповнення в економічній терміносистемі, де дистриб'ютор – «це особа (юридична чи фізична), якій надаються виключні або переважні права на купівлю і перепродаж певних товарів або послуг у межах обумовленої території чи ринку» [10: 71].

Отже, міжгалузеві терміни становлять окремий блок лексико-семантичних одиниць терміносистеми української кіногалузі. Окрім сфери кіно, більшість термінів цієї групи є елементами терміносистем мистецького дискурсу загалом, зокрема театру, літератури, живопису, музики, фотографії, архітектури тощо. Тенденція до міжгалузеві інтеграції цих термінів є актуальним загальним дискурсивним явищем, що зумовлюється власне мовними (семантична співвідносність термінопонять, що уможливорює економічність лексичних ресурсів) та позамовними (сучасні тенденції до різнорівневої інтеграції) чинниками і вимагає всебічного вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Академічний** тлумачний словник української мови в 11 томах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/> 2. **Вакуленко М.О.** Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз: [монографія] / М.О. Вакуленко. – Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. – 361 с. 3. **Зотов В. М.,** Клімачова А.В., Таран В.О. Українська та зарубіжна культура. Словник культурологічних термінів: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 264 с. 4. **Клековкін О.** THEATRICA : Лексикон [Текст] / О. Клековкін ; Ін-т проблем сучас. Мистецтва НАМ України. – К. : Фенікс, 2012. – 800 с. 5. **Лейчик В.М.** Терминоведення: предмет, методи, структура. Изд. 3-е. М.: Издательство ЛКИ, 2007. 256 с. 6. **Літературознавчий словник-довідник** / За ред. Л64 Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 752 с. 7. **Миславський В.Н.** Кінословник. Терміни, визначення, жаргонізми / В.Н. Миславський. – Харків, 2007. – 328 с. 8. **Національний** кінопортал «KINO-KOLO» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kinokolo.ua/> 9. **Осовська Г.В.** Економічний словник [Текст]: наукове видання / Г.В. Осовська, О.О. Юшкевич, Й.С. Завадський. – К.: Кондор, 2007. – 358 с. 10. **Охріменко А.С.** Трилер як тип тексту: теоретичний аспект. / А.С. Охріменко // Мова і культура. – 2011. № 145. – С. 394-401. 11. **Суперанская А.В.** Общая терминология: Вопросы теории / Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В.; Отв. ред. Т.Л. Канделаки. Изд. 6-е – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. – 248с. 12. **USA TODAY:** Blockbusters may not be what they used to be [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://usatoday30.usatoday.com/>

life/movies/news/2004-01-06-blockbuster-main_x.htm 14. **Word detective:** The Empire Strikes Schlock [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.word-detective.com/072999.html>

Ісаєнко Оксана Володимирівна – аспірантка кафедри української мови, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Україна, 61168, м. Харків, вул. Валентинівська, 2.

E-mail: oksana.isaienko@gmail.com

Тел.: (093)841-70-93

ORCID <http://orcid.org/0000-0002-6209-3818>

Isaienko Oksana Volodymyrivna – Postgraduate student of the Ukrainian Language Department, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Kharkiv, Valentynivska Str., 2, 61168, Ukraine.